

RAPPORT

Bevindingen veldraadpleging participatie en rehabilitatie

Een overzicht van de stand van zaken en
ontwikkelpunten voor de toekomst

Dorien Verhoeven, Sarita Sanches & Lars de Winter

Augustus 2023

kenniscentrum
phrenos

Bevindingen veldraadpleging participatie en rehabilitatie

Een overzicht van de stand van zaken en ontwikkelpunten voor de toekomst

Door: Dorien Verhoeven, Sarita Sanches & Lars de Winter

Samenvatting

Kenniscentrum Phrenos heeft een veldraadpleging over het thema participatie en rehabilitatie uitgezet bij haar deelnemende organisaties en lopende netwerken die zich met dit thema bezighouden. Met deze veldraadpleging beoogde Phrenos inzicht te krijgen in hoe deelnemers zich al wat betreft participatie en rehabilitatie inzetten, waar ze zich op willen ontwikkelen, hoe ze dit willen doen en waar Phrenos bij kan ondersteunen. De veldraadpleging is ingevuld door een divers gezelschap vanuit meerdere perspectieven.

Deelnemers gaven aan dat ze zich vooral inzetten op methodieken die ondersteunen in het vinden en behouden van werk, hierbij werd vooral de methodiek Individuele Plaatsing en Steun (IPS) benoemd. Ook gaf de meerderheid aan de Individuele Rehabilitatie Benadering (IRB) in te zetten voor bredere rehabilitatiedoelen. Deelnemers noemden verder dat er meer aandacht nodig was voor zingeving, relaties, seksualiteit en intimiteit, sociale contacten, hulp bij financiën en onderwijs. Ook (zelf)stigma en openheid zijn belangrijke aandachtspunten voor ontwikkeling in relatie tot dit thema. Daarnaast gaven ze aan in de toekomst vooral methodieken te willen inzetten met bredere participatiedoelen en zelfredzaamheid (zoals IRB) en herstelgerichte methodieken, zoals POD en WRAP om breder te kijken naar het thema participatie en rehabilitatie.

Scholings- en ontwikkelmogelijkheden

Op het gebied van scholings- en ontwikkelmogelijkheden gaven deelnemers aan dat ze over het algemeen vooral meer willen leren over bredere inzet van de IRB-methodiek en de inzet van herstelgerichte interventies, zoals WRAP of POD. Van Phrenos wenst men via webinars beter geschoold te worden over thema's rondom armoede, peer-support, destigmatisering, begeleiding van jongeren met cognitieve problemen na psychose en ondersteuning van naasten van mensen met psychische problemen. Ook kwam de wens naar voren om getraind te worden in het bevorderen van de implementatie van rehabilitatiemethodieken, waaronder intervisie en verdieping van IPS, en bewustwordingstrainingen vanuit de ggz, zodat aandacht voor participatie en rehabilitatie een integraal onderdeel wordt van het beleid van de organisatie.

Lerend netwerk

Een groot deel van de deelnemers neemt al deel aan een lerend netwerk. Diegenen die interesse hebben voor een nieuw lerend netwerk willen voornamelijk kennis delen en uitwisselen en verdiepen op bestaande methodieken op een informele en vrijblijvende manier.

Phrenos zal, aan de hand van de veldraadpleging, gaan inventariseren in welke deelonderwerpen van participatie en rehabilitatie kennishiaten zitten en dit, waar mogelijk samen met andere partijen, gaan oppakken en hier kennis in ontwikkelen, delen en verspreiden. Phrenos zal ook ondersteunen in verdere implementatie van bestaande methodieken en de verbinding met herstelgerichte interventies en het verbeteren rehabilitatiemethodieken.

Introductie

Een verbeterde participatie in de samenleving is een essentieel onderdeel in het herstel van mensen met ernstige psychische problemen. Het hebben van een baan en een woning, het volgen van een opleiding en het hebben van goede sociale contacten geeft bestaanszekerheid aan ieder individu en hangt bij mensen met ernstige psychische problemen ook samen met een verbeterd persoonlijk herstel en welbevinden en verminderde zorgconsumptie. Kenniscentrum Phrenos maakt zich daarom sterk voor verbeteren van de participatie en rehabilitatie voor deze doelgroep en wil samen met haar deelnemende organisaties dit thema graag verder helpen.

Om een goed beeld te krijgen van de stand van zaken rondom dit thema en zicht te krijgen welke onderwerpen er voor verbetering in aanmerking komen heeft Kenniscentrum Phrenos eind 2022 een online veldraadpleging uitgezet. In deze veldraadpleging is uitgevraagd wat de ontwikkelpunten zijn, met welke methodieken de organisaties zich al bezighouden en wat de wensen en behoeften zijn op het gebied van kennisontwikkeling en samenwerking. In de bijlage “Vragen die zijn gesteld bij de online veldraadpleging” kan je terugvinden welke vragen er zijn gesteld.

Kenniscentrum Phrenos heeft de veldraadpleging uitgezet tussen 18 oktober 2022 en 11 november 2022 bij de volgende platforms:

- 1) leden van de Deelnemersraad van Kenniscentrum Phrenos;
- 2) deelnemers aan het IPS- platform;
- 3) de commissie van de studiedag Maatschappelijk herstel en Inclusie;
- 4) docenten die zijn aangesloten bij Rehabilitatie '92;

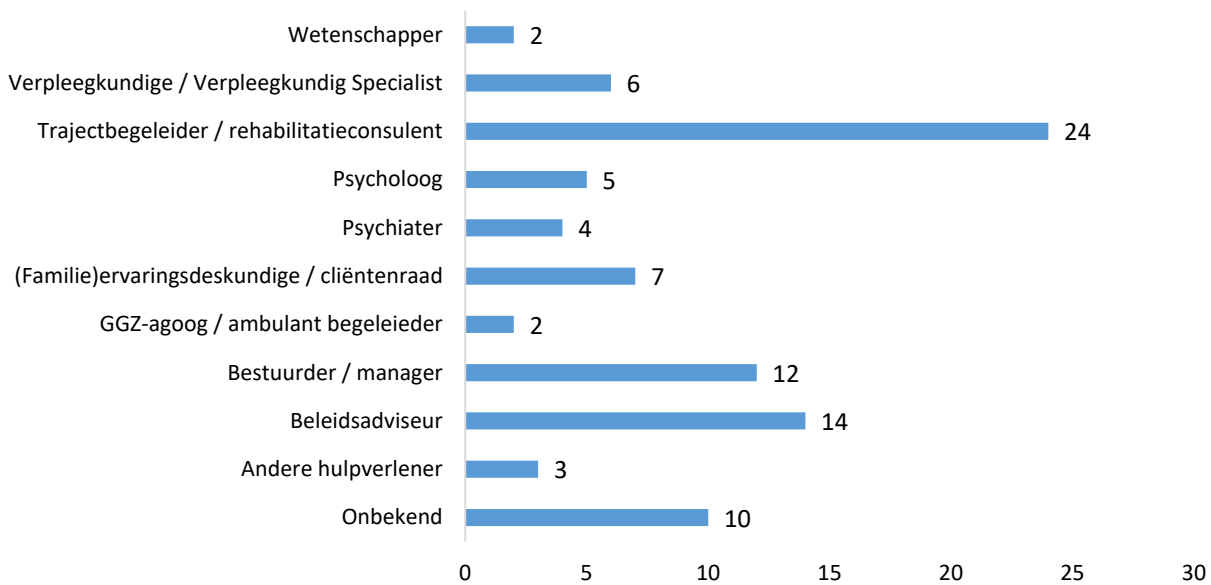
De behoeftepeiling is uitgezet via de verschillende communicatiekanalen van Kenniscentrum Phrenos, waaronder de website en LinkedIn.

In onderstaand rapport geven we de bevindingen die uit de veldraadpleging naar voren zijn gekomen.

Algemene informatie deelnemers

De veldraadpleging is in totaal door 89 deelnemers ingevuld. In Figuur 1 is terug te vinden vanuit welke functie de deelnemers de veldraadpleging ingevuld hebben. De grootste groep deelnemers bestaat uit trajectbegeleiders of rehabilitatieconsulenten die zelf cliënten begeleiden in hun participatiedoelen. Daarnaast werd de veldraadpleging ook door een relatief grote groep beleidsadviseurs, bestuurders en managers ingevuld. Overige functies die de veldraadpleging in kleinere aantallen hebben ingevuld zijn (familie)ervaringsdeskundige en vertegenwoordigers van de cliëntenraad, psychologen, psychiaters, verpleegkundigen en verpleegkundig specialisten, GGZ-agogen en ambulant begeleiders, wetenschappers en andere hulpverleners (gespecificeerd als: ‘hulpverlener’, ‘orthopedagoog’ of ‘casemanager’). Bij 10 deelnemers was het onbekend wat hun functie was.

Over het algemeen kunnen we stellen dat de veldraadpleging is ingevuld door een diverse groep deelnemers en zijn verschillende perspectieven (cliëntenperspectief, professional perspectief en beleidsperspectief) meegenomen in deze veldraadpleging.

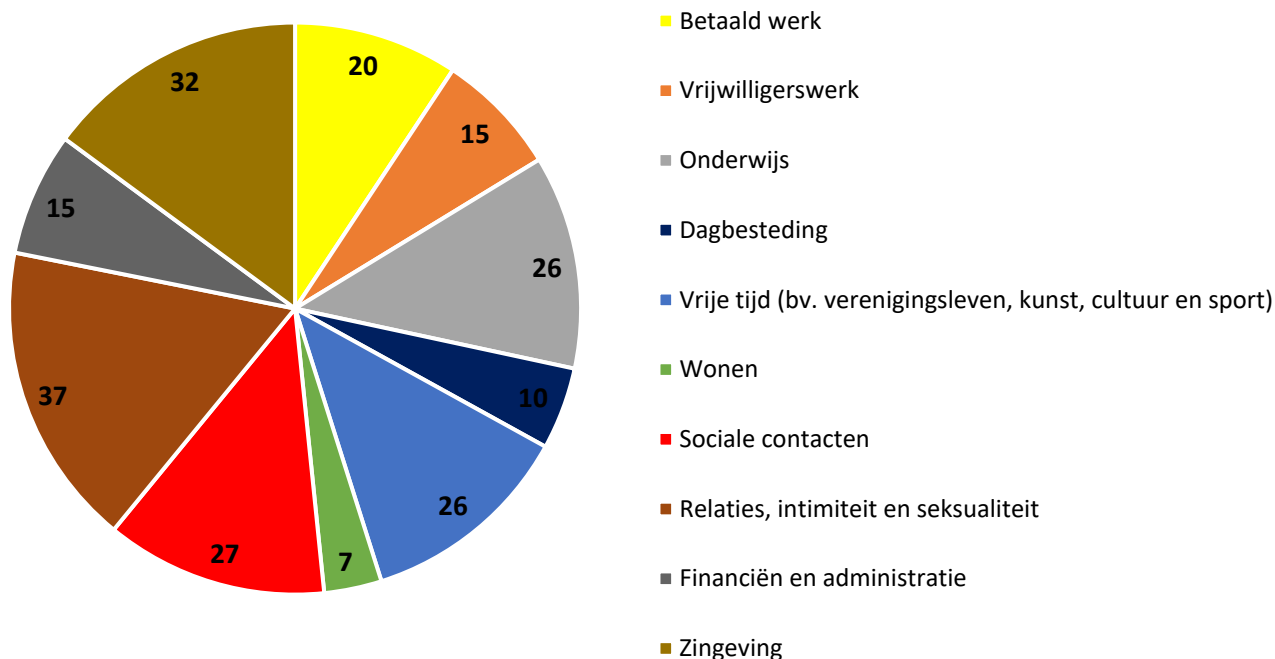
Figuur 1. Verdeling van de beroepen van de deelnemers van de veldraadpleging.

Verbeterpunten rondom het thema participatie

Deelnemers gaven veel verschillende antwoorden op de vraag wat er nog verbeterd moet worden rondom het thema participatie en rehabilitatie. De eerste vraag ging over welk onderdeel van participatie en rehabilitatie meer aandacht nodig had. De antwoorden zijn terug te vinden in Figuur 2. Het meest genoemde onderdeel was relaties, intimiteit en seksualiteit, gevolgd door zingeving, sociale contacten, vrije tijd en onderwijs. Vermoedelijk heeft dit te maken met dat op bovenstaande onderwerpen minder aandacht of kennis aanwezig is om dit vanuit de ggz op te pakken. Zeker in vergelijking tot thema's als werk, dagbesteding en wonen, waar al meer interventies voor zijn ontwikkeld.

Wanneer we ons richten op de verschillende vakgebieden van de deelnemers zien we terug dat door (familie)ervaringsdeskundigen en psychologen zingeving als belangrijkste onderwerp voor verbetering werd aangeduid. Door beleidsadviseurs, bestuurders en verpleegkundigen werden relaties, intimiteit en seksualiteit als belangrijkste onderwerp aangeduid. Trajectbegeleiders gaven aan dat relaties, intimiteit en seksualiteit, maar ook onderwijs de belangrijkste ontwikkelpunten zijn.

Ook werd gevraagd naar specifieke belemmeringen rondom dit thema. De meest genoemde belemmering (door 40,4% van de deelnemers) was zelfstigma, gevolgd door vooroordelen vanuit de samenleving (door 34,8% benoemd), hulp bij openheid en financiële belemmeringen (beide door 25,8% benoemd). Ook werden zowel cognitieve belemmeringen als victimisatie door 16,9% van de deelnemers benoemd. Daarnaast werd bij de open antwoorden door een groot aantal deelnemers benoemd dat er binnen hun organisatie meer duidelijkheid moet komen wie welk onderdeel oppakt, en dat er in de praktijk vaak nog onvoldoende aandacht is binnen de organisatie voor het belang van verbeterde participatie van hun cliënten. Of er wat met dit thema wordt gedaan is vaak nog te afhankelijk van de hulpverlener die het onderwerp aandraagt. Een structurele inbedding in het beleid met een zorgvuldige uitwerking van de rollen en overzicht van de beschikbare instrumenten ontbreekt.

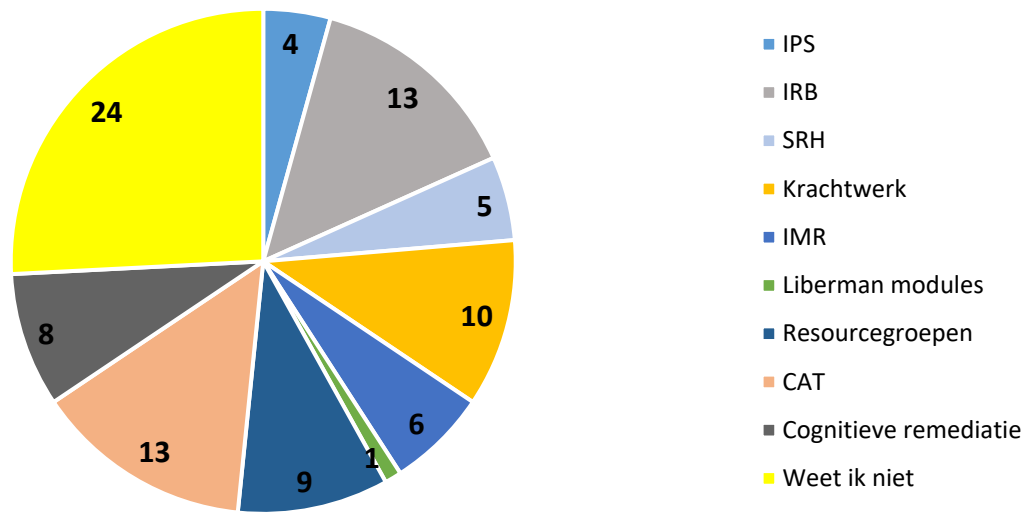

Figuur 2. Overzicht thema's rondom participatie en rehabilitatie waarvoor volgens deelnemers meer aandacht nodig is.

Methodieken rondom participatie en rehabilitatie

Bij de vraag welke methodieken er binnen de organisaties al worden uitgevoerd werd door de meesten aangegeven (66,3%) dat ze Individuele Plaatsing en Steun (IPS) uitvoeren. Ook gaf meer dan de helft van de deelnemers (55,1%) aan dat ze de Individuele Rehabilitatie Benadering (IRB) binnen hun organisatie uitvoeren. Andere methodieken uit de lijst (SRH, Krachtwerk, IMR, Liberman modules, CAT en Cognitieve Remediatie) werden slechts door een klein aantal organisaties uitgevoerd. Wel gaven 16 deelnemers (18,0%) nog aan dat ze Resourcegroepen inzetten om mensen te ondersteunen in hun participatiedoelen. Zeven deelnemers gaven daarnaast aan dat ze niet weten welke methodiek er wordt uitgevoerd binnen hun organisatie. Andere methodieken die bij het vrij invullen door meerdere deelnemers werden genoemd waren Wellness Recovery Action Plan (WRAP), Peer Support Open Dialogue (POD), leerwerktrajecten en Werk als Beste Zorg. Ondanks dat WRAP en POD primair gericht zijn op het verbeteren van persoonlijk herstel worden deze methodieken ook ingezet in de ondersteuning van het behalen van participatie- en rehabilitatiedoelen.

In Figuur 3 geven we een overzicht van welke methodieken deelnemers nog graag geïmplementeerd zien in hun organisatie. Het meest gekozen antwoord was dat deelnemers dat niet weten. Van de gewenste methodieken uit de lijst werden IRB en Cognitieve Adaptatie Training (CAT) het vaakst genoemd als gewenste methodiek om te implementeren binnen de organisatie. Deze interventies zijn meer gericht op bredere participatiedoelen en zelfredzaamheid en minder gefocust op één specifiek participatiedoel. Onder het vrije invulveld werd het meest genoemd dat er behoefte is om hetgeen wat wordt ingezet goed te borgen en blijvend te implementeren binnen de organisatie. Daarnaast werd door meerdere deelnemers de behoefte aan motiverende en verbindende gesprekstechnieken genoemd als ontwikkelveld.

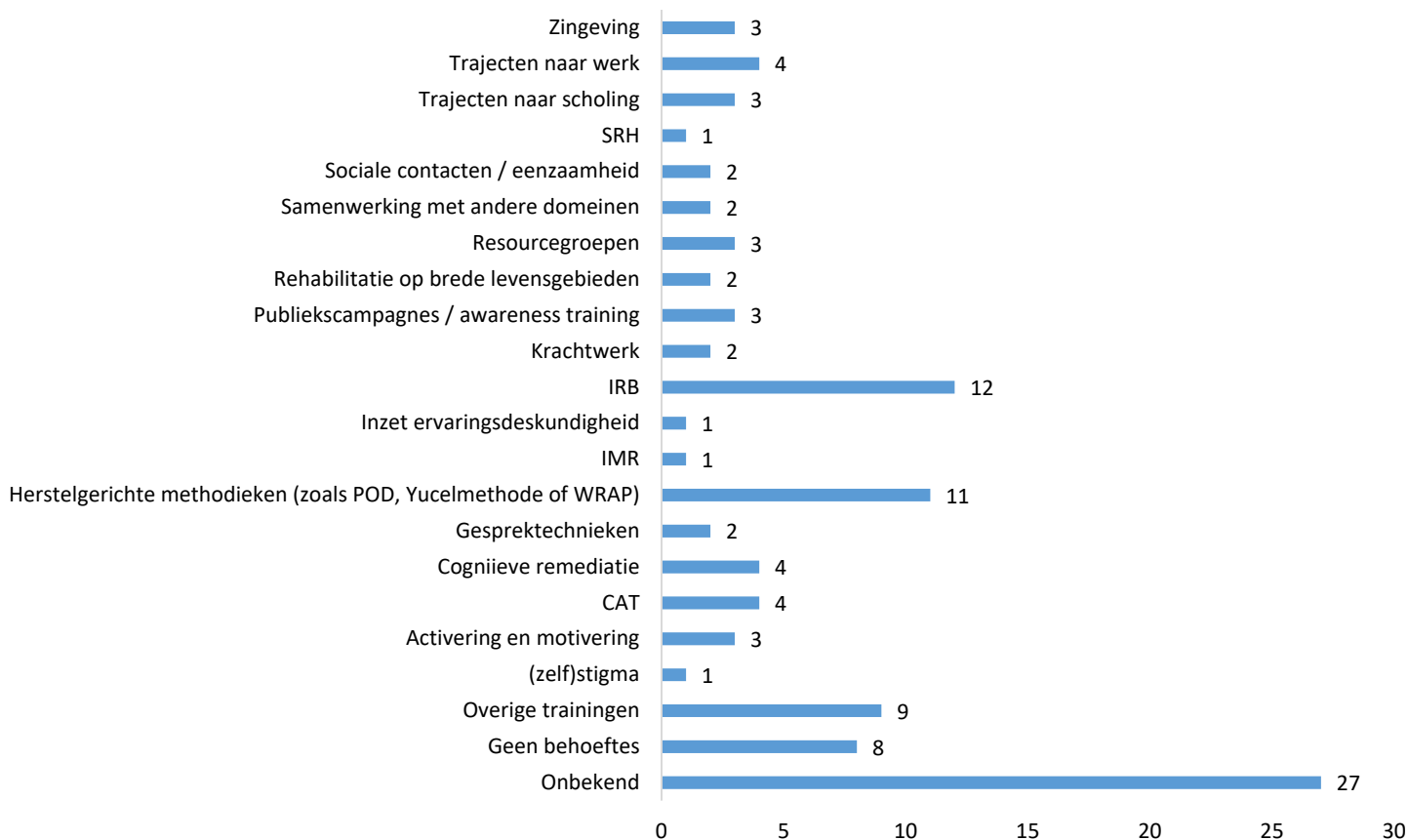
Figuur 3. Overzicht methodieken die deelnemers graag beter willen implementeren hun organisatie.

Behoeften aan ondersteuning en kennisontwikkeling

Op de vraag of er binnen de eigen organisatie behoefte is aan aanvullende training of kennis om cliënten beter te kunnen ondersteunen, en zo ja, op welk gebied (zie Figuur 4), gaf de grootste groep deelnemers aan dat er behoefte is aan aanvullende training of kennis op het gebied van IRB en herstelgerichte methodieken als POD, WRAP en Yucel. Daarnaast wordt een veelheid van onderwerpen genoemd waaronder trajecten naar werk en scholing (7), Cognitieve Remediatie (4), Cognitieve Adaptatie Training (CAT) (4), recoursegroepen (3) en zingeving (3). Van 27 deelnemers was het onbekend waar ze aanvullend in ondersteund willen worden. Acht deelnemers gaven aan dat ze geen aanvullende ondersteuning nodig hebben. De verwachtingen ten aanzien van de ondersteuning vanuit Phrenos zijn zeer divers. Men is tevreden over de vorm van het huidige aanbod van Phrenos. Trainingen, cursussen en webinars worden als heel geschikt en laagdrempelig ervaren voor kennisdeling en uitwisseling. Twee deelnemers vonden dat Phrenos het aanbod wel wat duidelijker kan communiceren. Ook zien de deelnemers wel mogelijkheden om het aanbod uit te breiden met:

1. webinars over volgende onderwerpen: armoede, uitkeringen, peersupport, destigmatisering, begeleiding van jongeren met cognitieve problemen na psychose en ondersteuning van naasten van mensen met psychische problemen;
2. trainingen: CAT en stimuleren bewustwording van participatievraagstukken in de zorg;
3. kennissessies rondom zorgaanbod: herstelgericht werken, leefstijl en voedingsprogramma's, taalondersteuning;
4. aansluiten bij landelijke ontwikkelingen: beter hanteren van zorgstandaarden, aansluiten bij Hoofdzaak Werk;
5. ondersteuning bij de implementatie en borging van methodieken, waaronder het modelgetrouw (en daardoor financieel effectief) werken van professionals met methodieken. Ook zien deelnemers graag een refresher voor gecertificeerde trajectbegeleiders voor trajecten naar werk;

6. ondersteuning via intervisie, verdiepingssessies en structurele coaching van teams in diverse onderwerpen rondom participatie en rehabilitatie (bv. armoede, zingeving of seksualiteit en relaties);
7. als laatste zijn er deelnemers die Phrenos zien als de partij voor belangenbehartiging en lobby.

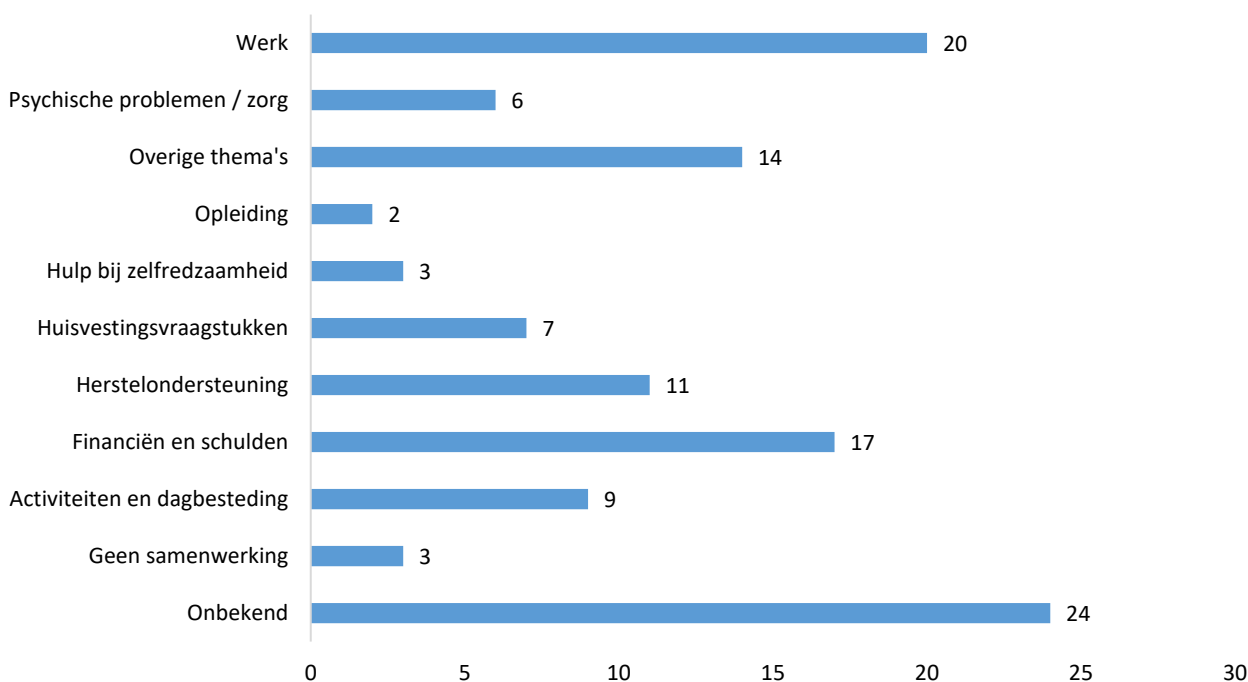

Figuur 4. Onderwerpen waarop deelnemers graag aanvullend geschoold willen worden.

Samenwerking met andere domeinen

In Figuur 5 hebben we op een rij gezet voor welke onderwerpen binnen participatie en rehabilitatie deelnemers de samenwerking zochten met andere domeinen. Een grote groep deelnemers (27,0%) gaf aan dat het voor hen onbekend is voor welke onderwerpen ze de samenwerking met andere partijen of domeinen zoeken. Voor diegenen die hier wel zicht op hadden werden de thema's werk (door 30,8% van de deelnemers) en financiën en schulden (door 26,2% van de deelnemers) het vaakst genoemd. Andere thema's die veel werden benoemd, en waar dus de samenwerking met andere partijen en domeinen werd gezocht, waren herstelondersteuning (bv. gebruik herstelacademies, peer-support, hulp bij zelfregie en persoonlijk herstel) en activiteiten en dagbesteding. Ook werd door een grote groep (21,5% van de deelnemers) andere thema's genoemd waarop de samenwerking met andere domeinen werd gezocht. Onder deze 'overige thema's' werd vooral vaak benoemd dat samenwerkingen niet systematisch werden aangegaan, maar dat vraaggericht samenwerking met verschillende andere partijen werd gezocht wanneer dit aansloot bij een specifiek doel van een cliënt. Ook werden behoeftes uitgesproken om de

samenwerkingsvormen binnen een organisatie beter in kaart te brengen. Domeinen als gehandicaptenzorg, het sociaal domein en wijkteams werden genoemd als samenwerkingspartner, zonder dat concreet werd aangegeven voor welke thema's de samenwerking werd gezocht.

Figuur 5. Onderwerpen waarop deelnemers samenwerken of doorverwijzen naar andere domeinen.

Deelname aan lerend netwerk

Een deel van de deelnemers (41) is al actief in een lerend netwerk; genoemd worden o.a. IRB, Valente, het Netwerk Vroege Psychose, Hoofdzaak Werk, Doelgroep in beeld, Herstel voor Iedereen!, lokale netwerken en netwerken in de eigen organisatie. Soms is een andere collega of de organisatie aangesloten bij deze netwerken. Overigens is men niet altijd op de hoogte van de netwerken waar de eigen organisatie al aan deelneemt.

Een groep van 27 deelnemers is (nog) niet aangesloten bij een lerend netwerk; tijdgebrek en onwetendheid worden hiervoor als reden genoemd. Daarnaast gaven eveneens 27 deelnemers aan interesse te hebben om zich aan te sluiten bij een lerend netwerk van Phrenos.

Deze groep geïnteresseerden geeft meestal ook aan op welke specifieke onderwerpen ze deel willen nemen. Specifieke onderwerpen die deelnemers hierin zouden willen adresseren waren:

- het delen van best practices; o.a. voor ouderen maar ook voor jeugd;
- samenwerken over domeinen heen;
- borging van IRB;
- inzicht in waar je welke kennis kunt halen;
- leren kwartier maken;
- peer supportopleiding ontwikkelen;
- werk als medicijn structureel inbedden in de S-GGZ behandeling;

- herstel ondersteunende houdingsaspecten verder ontwikkelen;
- meer leren over methodieken om de participatie van cliënten (ook EPA) te bevorderen;
- meer leren over methodieken die cliënten helpen om vanuit eigen regie zaken op orde te krijgen.

Het resterende deel van de deelnemers wil vooral kennisdelen, uitwisselen, en leren zonder daarbij een specifiek onderwerp te benoemen.

De voorzichtige conclusie is dat er binnen de groep deelnemers een groep professionals is voor wie het netwerk gericht moet zijn op kennis delen en uitwisselen en verdieping op inzet van bepaalde methodieken en dat een netwerk vrijblijvend van aard moet zijn zodat deelnemers kunnen kiezen voor welk onderwerp ze aansluiten.

Op de vraag naar tips waar Phrenos zich nog op moet richten in de toekomst om participatie en rehabilitatie beter van de grond te krijgen werden de volgende suggesties gegeven:

- focus aanbrengen op een groep mensen die moeilijk naar werk te begeleiden is;
- het belang van ontschotting agenderen om herstelgericht en rehabilitatiegericht te kunnen werken
- meer aandacht en voorlichting richting de samenleving over mensen met ernstige psychische problemen en bijkomende stigmatisering
- uitwisseling en gespreksfora ter ondersteuning van de bevordering van de maatschappelijke participatie
- het onderwerp participatie bespreekbaar maken op congressen en bijeenkomsten.

Adviezen en vervolgstappen thema participatie en rehabilitatie

Op basis van bovenstaande veldraadpleging kwam er een wens naar voren voor ontwikkeling van de volgende deelonderwerpen: zingeving, relaties, seksualiteit en intimiteit, sociale contacten, hulp bij financiën, onderwijs en (zelf)stigma en openheid.

Daarnaast was er een behoefte aan implementatie-ondersteuning van bestaande rehabilitatiemethodieken, voornamelijk IRB, en wil men meer geschoold worden in de inzet van herstelgerichte initiatieven. Ook werd de wens uitgesproken om het thema participatie en rehabilitatie beter op de kaart te zetten door bewustwording van het belang van dit onderwerp binnen de ggz en door te lobbyen voor structurele inzet van rehabilitatiemethodieken.

Deelnemers namen al deel aan een verscheidenheid van lerende netwerken en er kwam geen directe behoefte naar voren om een nieuw lerend netwerk te starten. Wel is er behoefte om meer kennis te delen en te ontwikkelen, voornamelijk op de deelonderwerpen waar nog weinig over bekend is.

Op basis van deze wensen en adviezen zal Kenniscentrum Phrenos zich de komende periode op de volgende activiteiten gaan inzetten:

1. inventariseren welke kennisproducten, lerende netwerken en partijen er zijn die zich richten op specifieke deelonderwerpen en dit overzicht beschikbaar stellen voor iedereen.
2. een voorstel maken over wat we, indien mogelijk en gewenst in samenwerking met andere partijen, gaan doen met de deelonderwerpen waar nog kennishiaten aanwezig zijn en dit voorstel voorleggen aan de veldpartijen die hebben deelgenomen aan deze behoeftepeiling;
3. een voorstel maken of, en zo ja hoe, we herstelgerichte initiatieven en inzet van ervaringskennis beter kunnen inbedden binnen de bestaande rehabilitatiemethodieken;

4. de rehabilitatiemethodieken waar Phrenos zich al op inzet, voornamelijk IPS, verder verrijken via trainingsmaterialen, producten en scholingsbijeenkomsten zodat de implementatie beter wordt ondersteund en naar een hoger niveau wordt getild;
5. via kennisdeling, productontwikkeling en het aansluiten bij de relevante netwerken en bijeenkomsten het thema participatie en rehabilitatie nog beter op de kaart proberen te zetten.

Bijlage. Vragen die zijn gesteld bij de online veldraadpleging

Vraag 1. Geef hieronder je naam (niet verplicht) en functie aan (verplicht)

Vraag 2. Mogen wij je mailen als we vragen hebben? Zo ja, vul dan hieronder je emailadres in of dat van de aangewezen contactpersoon van jullie organisatie.

Vraag 3. Is er een levensgebied waarop jouw organisatie naar jouw mening onvoldoende aandacht besteedt? (meerkeuze)

- Betaald werk
- Vrijwilligerswerk
- Onderwijs
- Dagbesteding
- Opleiding
- Vrije tijd (bv. verenigingsleven, kunst en cultuur, sport)
- Wonen
- Sociale contacten (bv. vriendschappen of contacten met collega's)
- Relaties, intimiteit en seksualiteit
- Financiën en administratie
- Zingeving
- Leefstijl
- Anders, namelijk.....

Vraag 4. Zijn er specifieke belemmeringen voor participatie waarop jouw organisatie naar jouw mening onvoldoende aandacht besteedt? (meerkeuze)

- Zelfstigma
- Vooroordelen vanuit de samenleving
- Hulp bij openheid
- Cognitieve beperkingen
- Financiële belemmeringen
- Victimisatie
- Anders, namelijk.....

Vraag 5. Waar heeft jouw organisatie momenteel de meeste behoefte aan als het gaat om de ondersteuning van mensen met ernstige psychische problemen op het gebied van participatie en maatschappelijk herstel?

Vraag 6. Met welke (combinatie van) methodiek(en) ondersteunt jouw organisatie mensen op het gebied van participatie en maatschappelijk herstel? (meerkeuze)

- Individuele Plaatsing en Steun (IPS)
- De Individuele Rehabilitatie Benadering (IRB)
- Steunend Relationeel handelen (SRH)
- Krachtwerk
- Illness Management and Recovery (IMR)

- Liberman modules
- Resourcegroepen
- Cognitieve Adaptatie Training (CAT)
- Cognitieve remediatie
- Anders, namelijk.....
- Weet ik niet

Vraag 7. Is er binnen jouw organisatie behoefte aan aanvullende training of kennis om cliënten beter te kunnen ondersteunen? Zo ja, op welk gebied?

Vraag 8. Welke methodiek zou je nog graag willen implementeren binnen jouw organisatie? (meerkeuze)

- Individuele Plaatsing en Steun (IPS)
- De Individuele Rehabilitatie Benadering (IRB)
- Steunend Relationeel handelen (SRH)
- Krachtwerk
- Illness Management and recovery (IMR)
- Liberman modules
- Resource groepen
- Cognitieve Adaptatie Training (CAT)
- Cognitieve remediatie
- Anders, namelijk.....
- Weet ik niet

Vraag 9. Zijn er vraagstukken op het gebied van participatie en maatschappelijk herstel waarbij je doorverwijst naar andere hulpverleners? En zo ja, om welke vraagstukken en hulpverleners gaat dat dan?

Vraag 10. Hoe zou Phrenos jou en/of je organisatie kunnen ondersteunen betreffende participatie en maatschappelijk herstel van jullie cliënten? Denk aan trainingen, cursussen, webinars, enz.

Vraag 11. Ben je zelf aangesloten bij een lerend netwerk (zowel landelijk als lokaal) rond participatie en maatschappelijk herstel en zo ja welk?

Vraag 12. Zou je interesse hebben in een lerend netwerk* rond participatie en maatschappelijk herstel? Wat zou je in dit lerend netwerk vooral op willen pakken?

* In een **lerend netwerk** worden kennis en knowhow uitgewisseld, nieuwe inzichten, oplossingen en werkwijzen ontwikkeld en innovaties kritisch onder de loep genomen. Kortom, mensen leren innovatief te denken.

Vraag 13. Heb je nog opmerkingen of tips?